

Maria Wojtak <https://orcid.org/0000-0003-4537-2732>

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Filologiczny, Katedra Semantyki, Pragmatyki i Teorii Języka,
pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4a, 20–031 Lublin, e-mail: em.wojtak@gmail.com

SZKIC O STYLISTYCE GATUNKU

A SKETCH ON THE STYLISTICS OF THE GENRE

Słowa kluczowe: stylistyka, genologia, styl, gatunek, styl gatunku

Keywords: stylistics, genology, style, genre, style of the genre

Streszczenie

Artykuł przedstawia stylistykę gatunku jako nurt badawczy zawiązany z charakterystycznym dla początków XXI wieku zjawiskiem wtapiania stylistyki (językoznawczej) w różnorodne dyscypliny filologiczne. Nurt ten jest dookreślany jako składnik genologii opisowej, w ramach której uwzględnia się także założenia stylistyki opisowej. O możliwości jego wyodrębniania decydują następujące okoliczności: 1) istnienie osobnego obiektu/osobnych obiektów badań (gatunek/gatunki; tekst/teksty), 2) funkcjonowanie określonego przedmiotu badań (styl gatunku/style gatunkowe; styl tekstu/style tekstów; styl tekstów użytkowych), 3) występowanie charakterystycznej dla niego aparatury pojęciowej (oprócz wspomnianych wyżej kategorii generycznych i stylistycznych: wzorzec gatunkowy i jego parametryzacja, kolekcje gatunkowe, teksty, w tym gatunkowe oraz tekstowe hybrydy), 4) pojawienie się wypracowywanych stopniowo sposobów postępowania badawczego (procesów analitycznych). Analizy zawarte w artykule pokazują przydatność założeń stylistyki gatunku do badań nad tożsamością gatunkową oraz innymi wyznacznikami (zwłaszcza stylistycznymi) komunikatów złożonych, a więc funkcjonujących jako heterogeniczne (hybrydalne) kolekcje ujednolicone funkcjonalnie.

Abstract

The article presents stylistics of the genre as a research stream associated with the phenomenon of embedding (linguistic) stylistics into various philological disciplines, which is characteristic of the early 21st century. This trend is specified as a component of descriptive genology, within which the assumptions of descriptive stylistics are also taken into account. Its distinguishability is determined by the following circumstances: 1) the existence of a separate object/objects of study (genre/generes; text/texts), 2) the functioning of a specific object of study (style of the genre /genre styles; style of the text/ text styles; style of functional texts), 3) the existence of its specific conceptual apparatus (in addition to the generic and stylistic categories mentioned above: genre pattern and its parameterization, genre collections, texts, including genre hybrids and textual hybrids), 4) the emergence of gradually developed modes of research procedures (analytical processes). The analyses presented in the article demonstrate the usefulness of the assumptions of the stylistics of the genre for the study of genre identity and other (especially stylistic) determinants of complex messages, functioning as heterogeneous, functionally unified, (hybrid) collections.

Profesor Halina Pelcowa jest wybitną językoznawczynią, specjalistką w zakresie szeroko i nowocześnie (innowacyjnie) ujmowanej dialektologii. Nie jest to jednak dyscyplina, w której mieszczą się moje zainteresowania naukowe. Do tomu poświęconego Jubilatce przygotowałam więc artykuł z zakresu stylistyki, czyli obszaru badawczego bliskiego naszej wspólnej Mistrzyni – Profesor Teresie Skubalance. Niech to będzie też wyraz wdzięczności dla Osoby, która nas w znaczącym stopniu naukowo ukształtowała [zob. Pelcowa, Wojtak 2012, s. 7–8].

Termin *stylistyka* odnosi się prymarnie do samodzielnej dyscypliny filologicznej (literaturoznawczej oraz językoznawczej) o długiej tradycji, bogatej i zmiennej historii, modyfikującej (zwłaszcza w XX wieku) obiekt badań oraz rewidującej wielokrotnie metody badawcze. Brak miejsca w niniejszym szkicu na szerokie potraktowanie tej problematyki, skupiam więc uwagę na zagadnieniach bardziej szczegółowych [zob. Wojtak, 2024a, s. 81–97 i wskazaną tam literaturę]. Z dodaniem określonej przydawki termin ów nabiera bowiem innego znaczenia i zyskuje nowe zakresy. Może się odnosić do działu wspomnianej dyscypliny (*stylistyka teoretyczna, opisowa, historyczna, praktyczna* itd.), nurtu badawczego (*stylistyka funkcjonalna, pragmatyczna, kognitywna* itd.) [zob. Gajda, 2003, s. 371–385] bądź zyskiwać inne odniesienia, których długa lista nie będzie w niniejszym opracowaniu przedstawiana.

Skupienia terminologiczne ze słowem *stylistyka* zyskują w ostatnich latach pojęciowe umocowanie bliższe zasygnalizowanemu w tytule niniejszego opracowania. Wymieńmy dla przykładu: *stylistyka dyskursu* [Witosz, 2009; Rejter, 2015, s. 199–209], *stylistyka mediów* [Kępa-Figura, 2024, s. 99–111]. W analogicznym polu odniesień chcę sytuować ów termin na użytek problematyki podjętej w artykule¹.

Dlaczego zatem stylistyka gatunku? Czy nie jest to mnożenie bytów ponad potrzebę? Otóż sądzę, że nie. Przede wszystkim dlatego, że, jak celnie diagnozuje Stanisław Gajda [2013, s. 20], stylistyka staje się na początku XXI wieku dyscypliną eklektyczną, z rozchcianą tożsamością i tendencją do wtapiania się w inne orientacje badawcze [zob. też Wojtak, 2024a, s. 84]. Owo wtapianie nie oznacza roztapiania. Przeciwnie, w ramach konkretnych dyscyplin, obecnie szczególnie prężnie się rozwijających, stylistyka zyskuje do pewnego stopnia odrębną konkretyzację. Zmienia zarówno obiekt badań (choć z reguły jest to tekst jako kategoria nie tylko

1 Obecnie tożsamość wspomnianych dróg badawczych rysuje się separatystycznie, co nie wyklucza ustanowienia bardziej zintegrowanych ujęć. Stylistyka dyskursu jest traktowana jako dziedzina interdyscyplinarna, łącząca różne perspektywy oglądu wypowiedzi/tekstu/gatunku, eksponująca kontekstualizację analiz [Witosz, 2009, s. 74–75; Rejter, 2015, s. 200]. Stylistykę mediów twórczyni koncepcji dookreśla wstępnie jako „dział mediolingwistyki otwartej poddający komunikację medialną oglądowi z perspektywy stylistycznej” [Kępa-Figura, 2024, s. 101].

werbalna), jak i punkty widzenia, metody badawcze i katalog podstawowych pojęć operacyjnych².

Niniejszy szkic i zarysowana w nim wersja stylistyki lokują się w ramach autorskiej koncepcji genologii – co do genezy lingwistycznej, a w proponowanej przez mnie odsłonie – otwartej, czyli funkcjonującej jako przestrzeń badawcza, wypełniana przez federacyjnie układające się nurty i koncepcje, współtworzące pola genologii teoretycznej, opisowej, historycznej, praktycznej i porównawczej [Wojtak, 2019a, s. 109]³.

W jaki sposób i gdzie w owej przestrzeni zakotwiczana być może stylistyka gatunku? Podstawowym polem badawczym, umożliwiającym konstruowanie owego konceptu poznawczego, jest *genologia opisowa* [Wojtak, 2019a, s. 114–132]. W jej instrumentarium badawczym mieszczą się pojęcia pomocne w ustalaniu zakresów badawczych tego typu stylistyki. Wśród pojęć operacyjnych sytuować należy pojęcie gatunku – jako schematu organizacji tekstu oraz wzorca gatunkowego – jako zbioru reguł dookreślających poziomy organizacji tego schematu i relacje między nimi [por. Wojtak, 2019a, s. 115 i przedstawioną w tym opracowaniu tradycję badań autorskich w zakresie genologii]. O organizacji wzorca decydują, zgodnie z referowaną koncepcją, cztery aspekty: strukturalny, poznawczy, pragmatyczny oraz stylistyczny [Wojtak, 2019a, s. 115].

Stylistyka gatunku znajduje zakorzenienie w czwartym z owych aspektów współtworzących wzorzec, choć są one do celów analitycznych ujmowane jako autonomiczne. Na stylistykę gatunku składają się w związku z tym konstelacje cech jako wyznaczników ekstralingwistycznych dookreślonych strukturalnie, zdeterminowanych pragmatycznie i treściowo oraz związanych z genezą użytych środków językowych, „w tym form nacechowanych trwale, więc kodowo, co się odzwierciedla w stosownych kwalifikacjach leksykograficznych” [Wojtak, 2019a, s. 115–116].

O stylistyce gatunku jako tworu abstrakcyjnego można mówić przede wszystkim dlatego, że układy cech określonej kategorii się powtarzają. Strukturalną motywację zyskują z reguły szablonowość i formułiczność, pragmatycznie uzasadniona bywa perswazyjność bądź apelatywność, a także szeroko rozumiana dialogowość, poznawcze umocowanie może mieć fachowość bądź potoczność, a geneza użytych środków skutkuje wielostylowością.

Sytuację komplikuje jednak polimorficzność wzorców gatunkowych oraz to, że ich parametryzacja obejmuje też warianty wzorca: wariant kanoniczny i warianty alternacyjne oraz adaptacyjne (co nie oznacza, że każdy gatunek dysponuje

2 Przykładem spektakularnym, rzecz można, jest stylistyka mediów [zob. Kępa-Figura, 2024, s. 99–111].

3 Zręby tej teorii powstawały od lat dziewięćdziesiątych XX w. i zostały przedstawione w kilku moich monografiach oraz kilkudziesięciu artykułach. Dla oszczędności miejsca odsyłam jedynie do monografii z roku 2019.

całą gamą wariantów) [zob. Wojtak, 2019a, s. 116–117]. Konstelacje wariantów decydują o typowej dla gatunku skali paradoksów, czyli przeciwieństw współorganizujących polimorficzność wzorców (w tym bogactwo cech stylistycznych) [szerzej na ten temat: Wojtak, 2019a, s. 118–119]. Wypowiadając się syntetycznie na temat zróżnicowań stylistycznych, pisałam:

Skale paradoksów stylistycznych mogą być różne i zależeć od płaszczyzny konkretyzacji zjawisk stylowych. Wśród przeciwieństw o szerokim zakresie występowania da się umieścić: szablonowość (stereotypowość) – oryginalność (kreatywność), informacyjność – perswazyjność, pisany charakter przekazu – kolokwialność, oficjalność (lub hieratyczność) – potoczność, ton rzeczowy – ekspresywność lub obrazowość.

Najogólniejszą skalę paradoksów wyznacza oscylowanie między jednolitością kanonicznego wariantu wzorca gatunkowego a heterogenicznością pozostałych wariantów, dzięki którym powstają nowe odmiany gatunkowe lub gatunki [Wojtak, 2019a, s. 119].

Dodać jeszcze należy, że wśród cech stylistycznych przynależnych gatunkowi odnajdujemy cechy dyferencjalne oraz deskryptywne. Ich zbiór współtworzy nową jakość, określaną przeze mnie jako styl gatunku [Wojtak, 2019a, s. 122]. Jednym z zadań stylistyki gatunku jest odtwarzanie w procesie analitycznym (odpowiednio zaprojektowanym) zbioru cech oraz ich wykładników składających się na styl gatunku (lub grupy gatunków pokrewnych) – dla przykładu: styl modlitwy, kazania, regulaminu, rozporządzenia, felietonu, komentarza, reportażu itd. Na tym jednak nie koniec. Z kategorią gatunku powiązany jest bowiem także styl gatunkowy, a więc zbiór cech indeksowych i wędrujących, współtworzących bogatą gamę wyznaczników wielu gatunków z zachowaniem nacechowania pierwotnego, dla przykładu styl modlitewny, reportażowy, felietonowy, litanijny itd. [Wojtak, 2019a, s. 122]. Wymienione wyżej zjawiska stylowe są bytami abstrakcyjnymi, konstruowanymi w ramach dyscypliny czy nurtu badawczego na podstawie przyjętych założeń, ale dookreślانymi i weryfikowanymi w trakcie analiz empirii tekstowej⁴.

A co ze stylami funkcjonalnymi i długotrwałą (nadal często stosowaną) praktyką przypisywania gatunków do zjawisk makro stylistycznych? Można się posługiwać kategoriami gatunków potocznych, religijnych, urzędowych, medialnych czy artystycznych. Nie oznacza to jednak możliwości mechanicznego przypisywania

4 Przedstawione założenia przyjmuje, stosownie do potrzeb własnego ujęcia je modyfikując, Dagny Kępa-Figura [2024, s. 106–108]. Szczególnie istotna wydaje mi się następująca autorska deklaracja: „W zakresie stylistyki mediów mieści się także rozpoznanie relacji między stylistycznymi właściwościami tekstu, stylistycznymi właściwościami gatunku, którego ten tekst jest ukonkretnieniem, stylistycznymi właściwościami dyskursu a profilem instytucjonalnego nadawcy medialnego” [Kępa-Figura, 2024, s. 107–108].

owym bytom generycznym całej gamy cech odnośnego stylu funkcjonalnego. Są to zjawiska z innych poziomów konkretyzacji i traktowanie ich jako homologicznych nie zyskuje metodologicznego uzasadnienia [zob. Wojtak, 2007, s. 16–24]. Nie każdy z gatunków i reprezentujących gatunki tekstów da się przypisać do konkretnego stylu funkcjonalnego, nie wszystkie cechy danego makrostylu znajdują odzwierciedlenie w poszczególnych gatunkach czy tekstach. Z tego powodu proponowałam, by w odniesieniu do zbioru tekstów okolicznościowych mówić o stylu tekstów użytkowych [Wojtak, 2004, s. 85–96; 2024a, s. 90–91]. Myślę obecnie, że i to pojęcie może wzbogacić zbiór pojęć operacyjnych stylistyki gatunku. Kategoria stylu funkcjonalnego także może okazać się przydatnym składnikiem kontekstu poznawczego. Zadaniem badawczym pozostaje kwestia doprecyzowania relacji między kilkoma nurtami badawczymi (?), dyscyplinami (?) czy subdyscyplinami (?), więc stylistyką gatunku, genologią opisową, stylistyką opisową, stylistyką dyskursu, stylistyką mediów itd.

Brak miejsca na przedstawianie zreferowanych powyżej założeń w szczegółowych analizach. Ograniczę więc ilustrację do analiz egzemplarycznych, pokazujących kolejne zakresy funkcjonowania pola badawczego stylistyki gatunku w ramach odpowiednio sprofilowanej genologii, dla której jedną z dyscyplin pokrewnych jest stylistyka opisowa [zob. Wojtak, 2024a, s. 92–93]. Nie będę się przy tym odwoływać do zjawisk niebudzących wątpliwości, lecz przedstawię analizy gatunków *in potentia*, współtworzących klasę tekstów okolicznościowych. Mają one nieoczywistą tożsamość gatunkową i charakter tekstowych kolekcji [zob. Wojtak, 2019a, s. 125–128]. Należy je też traktować jako tekstowe hybrydy, co jest szczególnie ważne dla analiz stylistycznych [zob. Wojtak, 2024b, s. 87–106].

Przykład 1 nawiązuje swym kształtem do tekstów analizowanych we wskazanej powyżej mojej publikacji [Wojtak, 2024b, s. 92–97]. Jest zbiorem komunikatów wydrukowanych na karteczce dołączonej do kadzidła pozyskanego w jednym z kościołów Lublina przy okazji święta Trzech Króli (Objawienia Pańskiego) [zob. Rutkowski, 2010, s. 181–183]. Skład komunikacyjnej hybrydy jest jednak odmienny od zbioru komponentów wypowiedzi analizowanych przeze mnie wcześniej. Nie łączy bowiem modlitwy ustalonej z instrukcją, gdyż obejmuje następujące elementy (publikowane na kolejnych stronach folderka): (1) tytuł (wydrukowany majuskułą): *KADZIDŁO NA TRZECH KRÓLI* oraz komponent ikoniczny w formie standardowej ilustracji, pokazującej hołd magów złożony Dzieciątku Jezus, (2) część zatytułowaną *Zawartość pakietu*, (3) komponent przedstawiający, jak głosi incipit: *Znaczenie drzwi mieszkających...*, (4) fragment zatytułowany: *Instrukcja obsługi kadzidła*⁵.

5 W analizowanych folderkach (z lat 2023 i 2024) składnikami kolekcji były: modlitwa ustalona zatytułowana *Święto Trzech Króli* (tytuł mógł się też odnosić do całości komunikatu), *Instrukcja podpalenia węgielka*, zakończona ostrzeżeniem oraz dookreśleniem sposobu postępowania z rozżarzonym węgielkiem [Wojtak, 2024b, s. 93–96].

Dodać trzeba, że tak ukształtowany komunikat jest dołączony do zbioru artefaktów niezbędnych (zdaniem twórców) w obrzędowych czynnościach, a więc kredy, kadzidła oraz monety groszowej.

Wszystkie wymienione komponenty werbalno-ikoniczne łączy sytuacja obrzędowa oraz nośnik. Każdy ze składników zyskuje autonomię tekstową i gatunkową. Są one powiązane wspólną funkcją nadrzędną, która nie może być traktowana jako suma funkcji części składowych analizowanego komunikatu. Część (1), hybrydalna semiotycznie, pełni funkcję powiadamiania i zyskuje potoczną szatę stylistyczną. Fragment (2) ma bardziej złożony charakter, ponieważ odznacza się strukturą enumeracyjną i łączy konwencje spisu treści (sugeruje to tytuł *Zawartość pakietu*) oraz tekstu dokumentującego określone wydarzenie obrzędowe. Część (3), rozpoczynająca się od incipitu: *Znaczenie drzwi mieszkań...*, może kwalifikować się jako scenariusz zachowań w istocie obrzędowych, gdyż czynności tworzenia stosownego napisu towarzyszy modlitewny dialog. Segment (4) jest zaś zatytułowany w sposób dookreślający jego gatunkowość: *Instrukcja obsługi kadzidła*.

Fragment (2) jest schematycznym składnikiem całej kolekcji, a poszczególne elementy tworzącego go wyliczenia zyskują kształt tytułu (*Instrukcja obsługi palenia kadzidła wraz z modlitwą poświęcenia domu*) lub nawiązują do formy definicji (*Kadzidło sypkie i bryłka żywiczna symbol chwały oddanej Bogu; Grosz przypominający złoto – symbol władzy królewskiej*) czy też formuły dookreślającej przeznaczenie jakiegoś artefaktu (*Kreda do chrześcijańskiego oznaczenia drzwi domu; Węgielek umożliwiający rozpalenie kadzidła*). Zwracają uwagę dążenie do precyzji wysłowienia, rzeczowość i dominacja leksyki tematycznie wyspecjalizowanej.

Fragment (3) ma hybrydowy kształt, gdyż nawiązuje do scenicznych didaskaliów, informujących o uczestnikach wydarzenia, ich zachowaniach, w tym działaniach werbalnych. Nie jest to tekst o wyłącznie instruktażowym charakterze i choć ma sterować wspomnianymi działaniami, nie jest wypełniony mocnymi dyrektywami (por. incipit *Znaczenie drzwi mieszkań może odbyć się w następujący sposób:*). Wyodrębnia się w nim jednak poszczególne sekwencje działań: *Głowa rodziny, stojąc przed progiem otwartych drzwi, mówi...; Następnie pobłogosławioną kredą pisze na drzwiach znaki...; Następnie okadza się mieszkanie pobłogosławionym kadzidłem, śpiewając kolędę*. Wybranych sekwencjom działań towarzyszą modlitewne wymiany dialogowe: (a) *P: Słowo Ciałem się stało. W: I zamieszkało między nami.*; (b) *P: Niech każdy szukający Chrystusa znajdzie Go zawsze między nami. W: Amen*. Po sekwencji drugiej pojawia się informacja o treści napisu, jaki należy uczynić, z wyjaśnieniami użytych symboli literowych: *J+M+J (Jezus, Maryja, Józef) lub C+M+B (Christus mansionem benedicat – Niech Chrystus pobłogosławi mieszkanie) lub K+M+B (Kacper, Melchior i Baltazar)*.

Heterogeniczność stylowa tego składnika kolekcji jest wyrazista. Godna uwypuklenia jest schematyczność (szablonowość) całości, gdyż kliszowane są zarówno sekwencje modlitewne, jak i pozostałe składniki werbalne.

Ostatni z komponentów analizowanej komunikacyjnej całości jest, rzecz można, modelową realizacją znanego, choć przybierającego różne rozmiary gatunku, jakim jest instrukcja obsługi. Nie odbiega od kanonu ani pod względem strukturalnym, ani poznawczym, pragmatycznym czy stylistycznym [zob. Wojtak, 2024b, s. 95–96]. Można w odniesieniu do niego mówić o precyzji wysłowienia, szablonowości (schematyzm enumeracyjny), zneutralizowanej potoczności (leksyka tematycznie wyspecjalizowana: *węgielek, przedmiot żaroodporny, źródło ognia, kadzidło*), powiązanej z oczywistych względów z dyrektywnością (*położyć, przyłożyć, czekać, posypać, okadzić, nie stosować*).

Zamykając powyżej przedstawione analizy, mogę odwołać się do wniosków płynących, jak wspominałam, z opublikowanych opisów analogicznej hybrydy gatunkowej, która jest gatunkowo nieutralna, choć zawiera sygnały konwencjonalizacji [zob. Wojtak, 2024b, s. 97]. Jest częściowo powielanym scenariuszem praktyki pobożnościowej. Sposób utrwalenia na nośniku pozwala mi dookreślać hipotetycznie jej tożsamość gatunkową i traktować jako mikromodlitewnik okolicznościowy (wątek ten jeszcze powróci). Nie da się jednak owego złożonego komunikatu przypisać bezdyskusyjnie do określonego stylu funkcjonalnego. Wielowymiarowa wielostylowość, szkicowo przedstawiona powyżej, bliska jest jedynie wyznacznikom stylu tekstów użytkowych.

Aby zilustrować hipotezę o potrzebie wyodrębniania stylistyki gatunku, odwołam się jeszcze do dwóch, jak sądzę wyrazistych, przykładów. Oba złożone semiotycznie komunikaty, zawierające komponenty ikoniczne i werbalne, pochodzą z przestrzeni aktywności komunikacyjnej Kościoła katolickiego. Mają być formą modlitewnego wspomaganie konkretnych kapucyńskich zakonników – misjonarzy lub powołanych (seminarzystów). Łączy je zatem komunikacyjne przesłanie (*Ogarnij modlitwą misjonarza; Ogarnij modlitwą powołanego*) i kolekcyjny charakter. Analogię wspomaga też nośnik, czyli forma folderka złożonego z autonomicznych jednostek o zbliżonym charakterze komunikacyjnym. Zbiór komunikatów obejmuje wypowiedzi modlitewne oraz informacyjne, dotyczące konkretnego zakonnika, misji, formacji zakonnej, a także (w jednym z zestawów) dane osoby, która deklaruje włączenie się do akcji modlitewnej.

Portretowanie zakonnika obejmuje fotografię i podstawowe dane w formie biogramowej (imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, data profesji wieczystej oraz święceń kapłańskich, określenie miejsca pracy – to w przypadku misjonarza, w przypadku powołanego jako składnik wyróżniający pojawia się rok studiów).

Do składników informacyjnych należą ponadto: dane odnoszące się do Sekretariatu Misyjnego Warszawskiej Prowincji Braci Mniejszych Kapucynów, informacje

o stronach internetowych, o mszach świętych odprowadzanych za przyjaciół misji kapucyńskich, a w odniesieniu do apelu o modlitwę za powołanego – logo Wyższego Seminarium Braci Mniejszych Kapucynów Prowincji Warszawskiej.

Folder poświęcony misjom zawiera podziękowanie za – jak to zostało sformułowane – „włączenie się w dzieło modlitwy za naszych misjonarzy” z dodaniem zachęty: „Wybór i częstotliwość modlitwy pozostawiamy modlącym się”. Zamyka tę część komunikatu informacja o dołączonej modlitwie, czyli *Franciszkańskiej modlitwie o pokój*, która może być odmawiana w intencji misjonarza. Tej znanej i opartej na paradoksach modlitwy nie będę analizować. Skupiam uwagę na tekście modlitewnym opublikowanym w folderze poświęconym powołanemu. Dla uwyrażnienia analiz przytaczam ów tekst w całości:

Modlitwa za powołanego

O Jezu, Źródło każdego powołania, pragnę powierzyć Ci brata Piotra⁶ i otoczyć go moją modlitwą. Proszę Cię, pomagaj mu otwierać się na Ciebie i codziennie przyjmować Twoją wolę. Niech ona będzie mu przewodnikiem i pomoże do końca wypełniać powołanie, jakim go obdarowałeś.

Uzdolnij brata, którego Ci powierzam w tej modlitwie, do pójścia za Tobą, ścieżką Twojej Ewangelii. Obdarz go duchem odwagi, ofiary i męstwa oraz umiejętnością codziennego oddawania się Tobie, który jesteś Drogą, Prawdą i Życiem. Panie, który na każdego spoglądasz z miłością, wysłuchaj mojej modlitwy. Amen.

Jest to modlitwa wstawiennicza, więc odznacza się skomplikowanym ukształtowaniem komunikacyjnym [zob. Szczerba, 2008, s. 157–159]. Nawiązuje się w niej jednak przede wszystkim do konwencji modlitwy ustalonej (książeczkowej) [zob. m.in. Wojtak, 2019b, s. 25–44]. Realizacją konwencji jest struktura, którą tworzą: tytuł zawierający nazwę gatunkową oraz korpus złożony z kilku segmentów o określonym przesłaniu komunikacyjnym. Całość rozpoczyna się anaklezą, czyli wezwaniem osoby adresata modlitwy (*Jezu*), po której pojawia się zredukowana anamneza (*Źródło każdego powołania*) i prośba, formułowana bezpośrednio, zgodnie z utrwalonymi w tradycji zasadami modlitewnej etykiety (*pragnę powierzyć Ci..., proszę Cię..., uzdolnij, obdarz, wysłuchaj mojej modlitwy*). Od reguł gatunku nie odbiega także aklamacja (*Amen*).

Pod względem pragmatycznym, jak wspominałam, jest to tekst złożony. W planie komunikacji zewnątrztekstowej jawi się jako komunikat Kościoła przygotowany dla wiernych pragnących w stosowny sposób komunikować się z Bogiem w konkretnej i właściwie dookreślonej sytuacji. Jest tekstem

6 Imię powołanego jest jednym z przejawów konkretyzacji i zmienia się w kolejnych tekstach, re-alizujących jednak jeden schemat gatunkowy.

formacyjnym, gdyż przypomina podstawowe prawdy o Bogu (Jezusie) – dawcy powołania, miłości, przewodniku na drodze życia. Zawiera ponadto wizerunek powołanego (przyszłego kapłana) jako osoby, która ma zawierać siebie Bogu, ale potrzebuje modlitewnego wsparcia i Bożej pomocy, by w swych wyborach wytrwać. Na tej płaszczyźnie komunikacyjnej modlitwa jest tekstem katechetycznym z przesłaniem, którego nie wyraża się wprost.

W planie komunikacji wewnątrztekstowej mamy do czynienia z konwencjonalnie ukształtowanym dialogiem osoby modlącej się z Bogiem. Wśród intencji tak uformowanego dialogu mieszczą się akty uwielbienia Boga, zawierzenia Bogu i stosownie sprofilowanej prośby. Relacje nadawczo-odbiorcze we wspomnianym planie komunikacyjnym ukonkretniane są standardowo. Człowiek występuje w roli petenta i oranta zarazem, wierzącego w to, że dialog z istotą bytowo odrębną jest możliwy i z woli tej istoty może być owocny [zob. Wojtak, 2024b, s. 94–95].

Świat przedstawiony jest kształtowany z odwołaniem się do prawd wiary (odsyłacze do Ewangelii oraz sposób jej traktowania), sytuacji egzystencjalnej powołanego zakonnika i sytuacji osoby, która decyduje się wziąć udział w akcji, jak się zaznacza w tekście towarzyszącym modlitwie: *objęcia modlitwą przez rok jednego brata w formacji początkowej Braci Kapucynów*. Analizowana modlitwa przedstawia, zgodnie z konwencją gatunkową, doktrynalną wizję świata, eksponując sytuację powołanego, który ma *otwierać się* [na Chrystusa], iść *ścieżką Ewangelii*, być odważnym, ofiarnym i mężnym, zdolnym do tego, aby codziennie oddawać się Chrystusowi, który jest *Drogą, Prawdą i Życiem*.

Motywację poznawczą zyskuje kształt stylistyczny modlitwy, w której zderzają się światy *sacrum* i *profanum*. Składniki świata sakralnego są precyzyjnie nazywane z użyciem leksyki wyspecjalizowanej oraz aluzji do Biblii. Analogiczną motywację zyskują składniki leksykalne odnoszące się do zakonnika oraz jego sytuacji egzystencjalnej. Ze strukturą wiązać należy standaryzację kompozycyjną oraz formuliczność typową dla poetyki modlitwy ustalonej. Analogia składniowa oraz leksyka tematyczna wnoszą do tekstu aurę podniosłości. Pragmatycznie uzasadniana apelatywność dopełnia obrazu stylu gatunku, wpisując analizowany tekst w długą tradycję stylotwórczą. Nie ulega wątpliwości, że ten składnik analizowanej kolekcji zyskuje status reprezentanta stylu religijnego w polszczyźnie.

Wnioski bardziej ogólne poprzedzić trzeba próbą sformułowania hipotezy dotyczącej statusu gatunkowego analizowanych przykładów. Są one związane z praktykami pobożnościowymi, wspieranymi i/lub organizowanymi przez Kościół. Podstawowym gatunkiem stosowanym w takich okolicznościach jest modlitewnik [zob. dla przykładu Wojtak, 2011]. Brak miejsca na omawianie zakresów pokrewieństwa branych tu pod uwagę komunikatów z konwencjami gatunkowymi modlitewników. Pokrewieństwo to jest jednak dla mnie ewidentne ze względu na kolekcyjny charakter całości, komunikacyjne przesłanie oraz wyznaczniki stylistyczne. Zaliczam

więc analizowane przekazy do klasy mikromodlitewników, których gatunkowe reguły stopniowo się formują i utrwalają w praktyce komunikacyjnej⁷. Komunikat pierwszy interpretuję, jak już wspominałam, jako mikromodlitewnik okolicznościowy [zob. Wojtak, 2024b, s. 93–96], dwa pozostałe jako mikromodlitewniki spersonalizowane.

Ponieważ stylem gatunków kolecyjnych już się zajmowałam, mogę powrócić do poczynionych wcześniej ustaleń [Wojtak, 2019a, s. 126; 2024b, s. 103]:

Pod względem stylistycznym gatunek w formie kolekcji nie odbiega od standardowych gatunków użytkowych. Jest wielostylowy, z antynomicznym układem cech i sferą układników praktycznie otwartą. W bardziej konkretne zbiory owe wykładniki układają się jednak w przypadku określonych gatunków wypowiedzi, tworzących kolekcję. Pejzaż stylistyczny gatunku ukonkretnia się i uwyrażnia na skutek działania reguł wyboru i doboru środków, które reprezentują swe nacechowanie pierwotne (bazowe) lub współtworzą nowe stylistyczne jakości w ramach zjawiska synkretyzmu, czyli mieszania i tworzenia nowych jakości stylistycznych bądź jedynie łączenia jakości heterogenicznych.

Wnioski końcowe. Nie ma, jak sądzę, konieczności negowania i odrzucania założeń oraz metod badawczych stylistyki funkcjonalnej (jako niegdyś prężnego nurtu stylistyki językoznawczej). Projektowaną stylistykę gatunku da się sytuować na styku genologii opisowej i stylistyki opisowej [zob. sposób ujęcia w: Wojtak, 2024a, s. 92–93]. Podstawową płaszczyzną odniesienia uczynić jednak trzeba pierwszą z wymienionych subdyscyplin, nadając tak ujmowanej stylistyce status nurtu badawczego, poznawczo nośnego. Ma ona bowiem, jak starałam się pokazać, własny obiekt badawczy (gatunek/gatunki; tekst/teksty), własny przedmiot badań (styl gatunku/style gatunkowe; styl tekstu/style tekstów; styl tekstów użytkowych⁸), charakterystyczną dla siebie aparaturę pojęciową (oprócz wspomnianych wyżej kategorii generycznych i stylistycznych: wzorzec gatunkowy i jego parametryzacja, kolekcje gatunkowe, teksty, w tym hybrydy gatunkowe oraz tekstowe), wypracowywane stopniowo procesy analityczne.

Stylistyka może być nadal postrzegana jako samodzielna, wielonurtowa i metodologicznie spolaryzowana dyscyplina. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, by dostrzec możliwość jej „zatopienia” w nowych przestrzeniach poznawczych, w ramach których zyskuje kolejne możliwości kształtowania swego statusu.

7 W innym opracowaniu analizowałam dwa typy hybrydowych analogicznych gatunków – mikroprowadnik turystyczno-pielgrzymkowy [Wojtak, 2024b, s. 100–101] oraz mikromodlitewnik hagiograficzny [Wojtak, 2024b, s. 98–99].

8 Na marginesie można dodać, że wykluczenie z tego zakresu stylu tekstów artystycznych motywowane jest funkcjonowaniem odrębnej (sub)dyscypliny – genologii literaturoznawczej.

BIBLIOGRAFIA

- GAJDA Stanisław, 2003, *Współczesna stylistyka polska*, „Stylistyka”, t. XII, s. 371–385.
- GAJDA Stanisław, 2013, *Teoria stylu i stylistyka*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, red., *Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków, s. 15–33.
- KĘPA-FIGURA Danuta, 2024, *Stylistyka mediów jako dział mediolingwistyki otwartej*, w: Z. Bilut-Homplewicz, A. Hanus, W. Kochmańska, A. Mac, B. Drozd, red., *Teksty. Konteksty. Podteksty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 99–111.
- PELCOWA Halina, WOJTAK Maria, 2012, *Wstęp*, w: H. Pelcowa, M. Wojtak, red., *Słowa. Style. Metody*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 7–8.
- REJTER Artur, 2015, *Romans barokowy – analiza dyskursologiczna wobec granic gatunku. Na przykładzie twórczości Hieronima Morsztyna*, w: D. Ostaszewska, J. Przyklenk, red., *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. 5: *Gatunek a granice*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 199–209.
- RUTKOWSKI Andrzej, 2010, *Objawienie Pańskie. Trzech Króli*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 14, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin, s. 182–183.
- SZCZERBA Dorota, 2008, *Praktyczny leksykon modlitwy*, Wydawnictwo M, Kraków.
- WITOSZ Bożena, 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- WOJTAK Maria, 2004, *W kręgu stylistycznych paradoksów – uwagi o stylu tekstów użytkowych*, „Stil”, t. 3, s. 85–96.
- WOJTAK Maria, 2007, *Styl gatunku, styl gatunkowy a styl funkcjonalny w perspektywie analitycznej*, w: D. Ostaszewska, red., *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. 3: *Gatunek a odmiany funkcjonalne*, Wydawnictwo Gnome, Katowice, s. 16–24.
- WOJTAK Maria, 2011, *Współczesne modlitewniki w oczach językoznawcy. Studium genologiczne*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów.
- WOJTAK Maria, 2019a, *Wprowadzenie do genologii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- WOJTAK Maria, 2019b, *Do Boga..., o Bogu..., przed Bogiem... Gatunki przekazu religijnego w analizie filologicznej*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów.
- WOJTAK Maria, 2024a, *Nurty, kierunki i postawy badawcze w stylistyce polskiej II połowy XX i początków XXI wieku – zarys problematyki*, w: Z. Bilut-Homplewicz, A. Hanus, W. Kochmańska, A. Mac, B. Drozd, red., *Teksty. Konteksty. Podteksty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 81–97.

WOJTAK Maria, 2024b, *O zjawisku hybrydyzacji, hybrydach gatunkowych i tekstowych*, „Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs”, t. 18, s. 87–106.